

УДК: 376. 36:81'23**Дар'я Супрун****ВОЛОНТЕРСЬКА ПРАКТИКА СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ЯК
СКЛADOBA ФОРМУВАННЯ ЇХНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ УМІЛОСТІ**

В теоретико-методичному ключі проаналізовано досвід факультету корекційної педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова із організації волонтерської практики студентів – майбутніх психологів в галузі спеціальної психології. Описані форми, методи та засоби організації цього виду позааудиторної роботи сучасного вищого педагогічного закладу освіти. Розкрито організаційно-методичні засади волонтерської практики майбутніх дефектологів як важливої складової їхньої професійної умілості. Висвітлені приклади сучасного педагогічного досвіду із взаємодії профілюючих кафедр факультету та базових спеціальних навчальних закладів в питаннях організації різних видів волонтерської практики студентів.

Ключові слова: спеціальна психологія, волонтерська практика, педагогічна умілість, наставник.

В теоретико-методическом ключе проанализирован опыт факультета коррекционной педагогики и психологии НПУ имени М. П. Драгоманова по организации волонтерской практики студентов – будущих психологов в области специальной психологии. Описаны формы, методы и средства организации этого вида внеаудиторной работы современного высшего педагогического учебного заведения. Раскрыто организационно-методические основы учебной практики дефектологов как важной составляющей их профессиональной умелости. Освещены примеры современного педагогического опыта по взаимодействию профилирующих кафедр факультета и базовых специальных учебных заведений в вопросах организации различных видов волонтерской практики студентов.

Ключевые слова: специальная психология, волонтерская практика, педагогическая умелость, наставник.

The experience of the Correctional Pedagogy and Psychology faculty of National Pedagogical Dragomanov University on the organization of volunteer practice of students – the future psychologist sin the field of special psychology is analyzed in the theoretical and methodological key The forms, methods and means of organizing this kind of extracurricular work of contemporary higher educational establishments is lightened. Organizational and methodological foundations of educational practice a san important component of professional skillfulness of the future psychologists in the field of special psychology a red is closed. Examples of modern pedagogical experience on interaction profiling departments of the faculty and basic special education institutions in the

organization of different kinds of volunteer students practice are highlighted. The voluntary practice of students in different types of specialized rehabilitation institutions for children with mental and physical development disabilities is found out. In particular, the role of charity assistance to disabled persons and persons with intellectual disabilities «Source» in the training of educators and psychologist sin the field of special education is highlighted.

Key words: *special psychology, volunteer practice, pedagogical skillfulness, tutor.*

Реалії швидкоплинного сучасного світу вимагають професійного спрямування всіх видів навчальної та позааудиторної роботи, це викликане необхідністю врахування запитів життя. Особливої гостроти це питання набуло в час сучасного загострення суспільно-політичної ситуації у нашої державі. Психолог в сфері спеціальної освіти, як ніхто інший має гостро реагувати на ситуацію у соціуму, пов'язану із місцем в ньому людини із особливими потребами. Варто зазначити, що в наш час виникає нагальна потреба надання консультативної допомоги не лише дітям із різними нозологіями розвитку, а й їхнім близьким. В першу чергу мова йде про внутрішньо переміщених осіб, які постраждали в результаті виникнення кризових ситуації в окремих регіонах нашої держави.

Дефектологу внутрішньо має бути притаманна така якість особистості як емпатія. Дійсно, уміння співпереживати, пройнятися розумінням сутності проблем іншої людини є чи не визначальним в становленні сучасного людинознавця. Формуванню людинознавчих засад якраз і покликана волонтерська практика студентів – майбутніх спеціальних психологів та спеціальних педагогів.

Пропедевтична волонтерська (безвідривна) практика входить в структуру навчально-виховного процесу вищого навчального закладу і має забезпечувати подальше закріплення та поглиблення отриманих студентами теоретичних знань, набуття і вдосконалення професійних вмінь та навичок, залучення їх до практичної діяльності, вироблення основ професійного мислення, закріплення мотивації до практичної сфери діяльності.

Даний вид практики спрямований на ознайомлення і формування в студентів факультету практичних фахових знань та умінь надання допомоги дітям та дорослим людям із психофізичними та (або) інтелектуальними порушеннями.

Волонтерська практика є першим етапом у сходженні майбутнього фахівця до основ професійної умілості на засадах індивідуальної роботи із дітьми та їхніми батьками, а також із дорослими людьми – клієнтами різнопрофільних корекційно-реабілітаційних центрів.

Завершення проходження волонтерської практики має наблизити студента до входження в кадровий резерв реабілітаційних центрів різного

спрямування. Окрім того, волонтерська практика, своїм максимальним наближення до практики повсякденного життя людини з інвалідністю, сприяє всебічному розширенню різнопланового виховного потенціалу вищого педагогічного закладу освіти.

До здобутків факультету необхідно віднести й ґрунтовну нормативну базу проведення зазначеного виду навчальної практики. Методичні рекомендації розроблені педагогами двох профільних кафедр психокорекційної педагогіки на чолі із професором І. П. Колесником та завідуючою кафедрою спеціальної психології та медицини професором Л. М. Руденко [4]. Зазначені матеріали орієнтують на усвідомлення керівниками практики та студентами сутності головної мети волонтерської практики – безпосередня участь студентів у реалізації основних форм діяльності практичних психологів: психодіагностичної, прогностичної, профорієнтаційної, корекційної-виховної, консультаційної, просвітницької, науково-дослідницької тощо.

Мета всіх видів навчальної практики фахівців зазначеного профілю полягає у формуванні у них практичного компоненту соціальної психолого-педагогічної умілості майбутнього дефектолога.

Методистами із числа викладачів та наставниками із колективу відповідного закладу були чітко виділені основні завдання цього виду навчальної діяльності, спрямованих на досягнення зазначеної практичної мети. Серед них, насамперед, доцільно назвати такі:

1) ознайомити студентів з особливостями і принципами роботи реабілітаційних центрів для осіб з особливостями психофізичного розвитку;

2) сформувати у студентів професійні навички роботи з особами з інтелектуальною недостатністю;

3) закріпити теоретичні знання зі спеціальної психології, корекційної педагогіки, корекційної андрагогіки, основ соціальної роботи з дітьми із помірною розумовою відсталістю.

Сформувати вміння:

– надати практичну допомогу особам з інтелектуальною недостатністю та членам їхніх родин;

– оцінювати з практичної точки зору можливість використання нормативно-правових документів для задоволення потреб клієнтів;

– формувати бачення перспектив розвитку корекційного потенціалу клієнта.

Доречно буде зазначити, що кожна кафедра факультету корекційної педагогіки і психології має цікаві напрацювання із організації та проведення волонтерської та інших видів навчальної практики. Ми особливо уважно ознайомились із досягненнями кафедри психокорекційної педагогіки. Багато років цей напрям у підготовці дефектологів очолює доцент С. І. Геращенко, робота якої відзначається пошуком творчих

вирішень завдань навчально-виховного життя студентів. Старший викладач кафедри спеціальної психології та медицини В. М. Олефір за тривалий час координації кафедральної волонтерської роботи накопичила значний доробок передового досвіду із цього напрямку практичної підготовки сучасного спеціального психолога. Координатором роботи колективу волонтерів всього факультету є заступник декана факультету Л. Г. Чепурна. Керівник нашого колективу академік В. М. Синьов всіляко орієнтує весь волонтерський рух дефектологів на вирішення нагальних запитів часу із покращення соціалізації людини із особливими потребами, на засадах передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Теоретичні розвідки та накопичений досвід роботи дозволив науково-педагогічному колективу факультету розробити чіткий зміст діяльності студентів-практикантів. Практична робота починається із того, що за кожною базою практики чи конкретним клієнтом закріплюються студенти-волонтери. Досвідчені керівники-методисти формулюють спільне для всіх студентів завдання із проходження цього виду практики. Одночасно вони надають методичну допомогу із складання індивідуальної програми проходження практики, завдання якої полягає у розробці «дорожньої карти» щоденної роботи колеги-початківця.

Студенти проходять не менше ніж два види практики в корекційно-реабілітаційному закладі: загально-ознайомчу та індивідуальну.

Кращий педагогічний досвід орієнтує нас на проведення трьох етапів волонтерської практики: підготовчого, основного, заключного.

В межах підготовчого етапу проходить настановча конференція, на якій викладачі та працівники відповідних базових корекційно-реабілітаційних закладів ознайомлюють з історією створення їхніх колективів, напрямками діяльності та перспективами розвитку. Формуються чіткі завдання роботи кожного студента.

На основному етапі відбувається закріплення студентів за базовими закладами, що здійснюють корекційно-реабілітаційну роботу, комплексне ознайомлення із структурою та роботою колективу, закріплення практиканта за клієнтом, складання плану індивідуальної роботи із ним. Зазначимо, що вся робота волонтера з його клієнтом фіксується в щоденнику проходження практики, який майбутній дефектолог веде безпосередньо під час своєї роботи в закладі.

На заключному етапі педагог скеровує студента на оформлення звітної документації. Підсумки проходження практики здійснюються на звітній конференції з питань проходження волонтерської практики, яку проводить відповідна профілююча кафедра. Методисти орієнтують студента на здійснення розлогого виступу, в якому він має всебічно розкрити результати своєї роботи. Кожна доповідь практиканта повинна бути підкріплена відповідними ілюстративними матеріалами, що збагачують сприйняття слухачів – учасників зібрання, про проведену роботу із

зазначеного напряму роботи педагогічної корпорації ВНЗ та центру.

Цілком слушно педагоги-методисти здійснюють підведення підсумків безпосередньо за місцем проходження практики. На конференції присутні поряд із студентами-волонтерами та методистами від відповідних кафедр ще і керівники базового закладу та його персонал. Звіт кожного студента супроводжується озвученням рецензії педагога-методиста та представника центру. В обговоренні звіту беруть участь і всі студенти-практиканти, що сприяє посиленню виховного компоненту цього заходу, зокрема, сприяє накопиченню досвіду публічного виступу.

З метою посилення відповідальності й підготовки студента до проходження наступних видів навчальної практики, кожна кафедра факультету розробила усталені форми звітності студентів про практику. До них належать: звіт студента-волонтера про проходження практики; індивідуальний щоденник волонтера; анкета базового корекційно-реабілітаційного закладу; психолого-педагогічна характеристика клієнта; відгук з базового корекційно-реабілітаційного закладу.

Як вже неодноразово наголошувалося на різних науково-педагогічних зібраннях, особливо успішною є волонтерська співпраця кафедр факультету із благодійним товариством допомоги інвалідам та особам із інтелектуальною недостатністю «Джерела», на чолі із знаним соціальним педагогом Р. І. Кравченко. Буде недоречним обійти увагою багаторічну співпрацю з колективом спеціальної школи-інтернат № 12 міста Києва. Ветеран спеціальної освіти керівник цієї школи С. Г. Пілюченко, як і весь її колектив, всіляко сприяють долученню майбутніх педагогів-дефектологів та спеціальних психологів до різних видів навчальної і позакласної роботи із дітьми-сиротами.

Вбачаючи в якомога ранньому залученні до наукової роботи студентів першого курсу запоруку успіху в становленні основ їхньої пізнавальної активності, науковий гурток кафедри спеціальної психології та медицини повністю зорієнтований на широке залучення студентів до збору перших практичних матеріалів під час проходження волонтерської практики. Педагоги стали практикувати розгляд тем наукових досліджень науковців-початківців, що мають певне практичне значення для спеціальної освіти. Гуртківці-початківці спільно із викладачем-методистом визначають тему свого наукового пошуку, аналізують наукові джерела з теми наукової роботи, розробляють методику збору емпіричного матеріалу. Згодом це дасть можливість студентам вже під час волонтерської роботи опанувати азами збору практичного матеріалу. З часом це дозволить опанувати основами умінь із розробки методик констатувального та формувального етапів наукового шляху. За результатами проходження волонтерської практики активісти кафедрального студентського наукового гуртка готують свої перші наукові повідомлення, що згодом стануть підґрунтям для їхніх курсових та магістерських робіт.

Враховуючи те, що спектр віковий спектр людей із особливими потребами представлений всіма групами (від немовлят до людей літнього віку), то під час волонтерської практики педагоги-методисти прагнуть показати всю вікову палітру. Це буде сприяти різноплановому пізнанню природи динаміки людської особистості.

Особливого значення проведення волонтерської практики набуває для підвищення мотиваційного рівня опанування основами майбутньої професії. Досвід засвідчує, що цей вид діяльності студента сприяє зростанню рівня сформованості конструктивних проєкційних, гностичних, організаторських і комунікативних умінь необхідних для їхнього майбутнього фахового становлення. Цьому сприяє вся атмосфера спеціального корекційно-реабілітаційного закладу. Студенти поступово долучаються до всіх сфер життя колективу. Щоденна праця із клієнтами центру, спілкування із їхніми батьками, дефектологами сприяє «зануренню» студента в атмосферу життя колективу. Позитивним чинником є й зустріч із досвідченими волонтерами – випускниками нашого факультету, які діляться своїм досвідом із молодими колегами. Так, аспірантка кафедри психокорекційної педагогіки А. І. Снісаренко постійно зустрічається з різними групами студентів-волонтерів з питань організації їхньої роботи в колективах центрів. Зазначимо, що більшість студентів після завершення проходження практики не припиняють підтримувати стосунки із клієнтами та педагогами центру, а стають їхніми помічниками на довгі роки. Це є чи не головним показником результативності роботи колективу факультету корекційної педагогіки та психології й відповідних практичних осередків.

Чітко дотримуючись методологічного орієнтира, що психологія є наукою про внутрішній світ людини, тому вироблення здатності до спостереження за іншою людиною становить сенс професійного життя кожного фахівця цієї сфери діяльності. Саме тому ми всіляко орієнтуємо студентів на вироблення у студентів уміння встановлення контакти із іншими людьми – їхніми потенційними клієнтами, співпраця із якими може тривати протягом тривалого часу.

Кафедри накопили значний досвід із підготовки проведення окремих елементів волонтерської практики. Зокрема, проведення вступної групової та індивідуальної бесіди із клієнтами й організації спостереження за ними. Керівники практики від кафедри та персонал центрів орієнтують студентів на розуміння кожного етапу своєї роботи в новому для себе колективі. Саме тому викладачі, які відповідають за підготовку проведення першої волонтерської навчальної практики, рекомендують студентам пройти ознайомчу консультацію з викладачем-методистом і практичним психологом центру освіти відповідно формулювання конкретної мети всіх педагогічних заходів та їхній методичний супровід; визначення та осмислення змісту майбутнього заходу за допомогою науково-методичної

літератури; розроблення детального плану-конспекту виховного заходу; моделювання певної педагогічної ситуації в середовищі колег-практикантів.

Накопичений досвід проведення різних форм практики в широкій мережі навчальних закладів та корекційно-реабілітаційних центрів засвічує, що більшість студентів опанувала технологіями практичної роботи в її єдності із теоретичним компонентом свого фаху.

Враховуючи, що робота практичного спеціального психолога передбачає постійне звернення до висвітлення своєї роботи в освітянській пресі та на різноманітних форумах, ми постійно прагнемо допомагати студентам готувати матеріали для їхніх виступів на різних зібраннях та у педагогічній пресі. Так, широкого розмаху набула підготовка до проведення II Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Теоретико-методична спадщина Івана Гавриловича Єременка і сучасність (до 100-річчя від дня народження)», на якій планується висвітлити різні підходи до проведення корекційної-виховної роботи й, зокрема, волонтерської практики студентів-спеціальних психологів і педагогів.

У межах проведення різноманітних міжвузівських наукових студентських зібрань ми прагнемо організувати проведення дискусій із студентами молодших курсів інших вищих навчальних закладів з питань всебічного аналізу досвіду волонтерської роботи в різних сферах майбутньої праці наших випускників. Приклади питань дискусії: «Нормативно-правова база сучасного корекційно-реабілітаційного центру»; «Права та обов'язки сучасного волонтера в умовах загального соціального загострення»; «Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного волонтерського руху в середовищі людей із особливими потребами»; «Майбутнє вітчизняного та світового волонтерського руху» тощо.

З метою досягнення результативності означених тем дискусії ми проводили їх в умовах спеціальної підготовки. Так, загальна група студентів поділялась на три підгрупи, кожна з яких готувалась за своїм напрямом: підгрупа доповідачів; підгрупа опонентів; підгрупа експертів. Завданням кожної підгрупи була підготовка відповідно «За» та «Проти» означених питань дискусії, а також експертна оцінка змістового матеріалу та форми проведення цього заходу. Подібний підхід сприяє підготовці студентів до професійного проведення дискусії як важливої форми організації сучасного навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи.

Окреслення головних питань із організації волонтерської практики студентів спеціальних психологів дає нам підстави для ствердження, що вища педагогічна школа має досить широкий потенціал із розробки різних видів навчальної практики студентів. Факультет корекційної педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова є всеукраїнським флагманом у сфері підготовки сучасного вчителя-дефектолога та спеціального психолога. Беззаперечним лідером наш колектив є і в питаннях запровадження сучасних форм навчально-виховної роботи із виховання

фахівця в сфері спеціальної педагогіки та психології.

Принагідно зазначимо, що не дивлячись на те, що волонтерська навчальна практика спеціальних студентів-психологів та педагогів є досить усталеною формою навчальної роботи, разом із тим вона потребує постійної модернізації із врахуванням вимог часу. Удосконалення всіх елементів системи організації та проведення різних видів навчальної практики студентів зазначеної сфери діяльності повинно стати об'єктом окремого дослідження у сфері підготовки кадрів педагогів-дефектологів та спеціальних психологів. Окрім того, перспективою нашого подальшого наукового дослідження є розробка всебічного науково-методичного забезпечення проведення волонтерської навчальної практики майбутніх спеціальних психологів – запоруки успіху в процесі підготовки сучасного фахівця-людинознавця.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В. До проблеми викладання курсу «Експериментальна психологія» // Соціальна психологія. – 2005. – № 5 (13). – С. 169–176.
2. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб. : Питер, 2006. – 250 с
3. Климчук В. О. Використання потенціалу кредитно-модульної системи у вирішенні проблем викладання курсу «Математичні методи у психології» // Вища освіта України – Додаток 3 (т. 2). – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – К. : Гнозис, 2006. – С. 156–162.
4. Колесник І. П., Піонківська Г. С., Руденко Л. О. та ін. Наскрізна програма практики студентів. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 34 с.
5. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: навчальний посібник для магістрів і аспірантів. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.
6. Сила Т. Мотиваційна спрямованість фахівців як чинник професійної інтеракції // Соціальна психологія. – № 1 (15). – 2006. – С. 111–128.
7. Синьов В. М., Пометун О. І., Кривуша В. І., Супрун М. О. Основи теорії виховання. Навч. посіб. – К. : МП «Леся», 1997. – 140 с.